

Силабус
навчальної дисципліни
Корекція агресії в освітньому середовищі
2025-2026 навчальний рік

Освітня програма «Дошкільна освіта та практична психологія»

Спеціальність 012, А2 Дошкільна освіта;

Галузь знань 01

Рівень вищої освіти перший (бакалавр)

Викладач (і)	Сущинська Тетяна Сергіївна
Посилання на сайт	https://edu.bdpu.org/course/view.php?id=968
Контактний тел.	+380992039751
E-mail викладача:	sushchinskaya.tata@gmail.com
Графік консультацій	з 9.00 до 17.00 з понеділка по п'ятницю

Обсяг курсу на поточний навчальний рік:

Для денної форми навчання

Кількість кредитів/ годин	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	звітність
5/150	26	26	98	залік

Для заочної форми навчання (402ДО-3)

Кількість кредитів/ годин	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	звітність
5/150	20	20	110	залік

Для заочної форми навчання (202ДО-3)

Кількість кредитів/ годин	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	звітність
5/150	10	10	120	залік

Семестр: осінній/весняний

Мова навчання: українська

Ключові слова: агресія, агресивність, агресивна поведінка, злість, гнів, ворожість, фрустрація, емоційна регуляція, саморегуляція, булінг, корекція агресивної поведінки, ненасильницька взаємодія, асертивна поведінка.

Мета курсу:

надати здобувачам вищої освіти системні теоретичні знання про психологічні, соціально-психологічні, вікові та нейропсихологічні механізми агресії й агресивної поведінки; розкрити особливості проявів агресії у дітей, підлітків і дорослих в освітньому середовищі; сформуванню здатність аналізувати причини, форми, функції та умови виникнення агресивної поведінки, а також добирати, адаптувати й обґрунтовано застосовувати методи профілактики, діагностики та психокорекції агресії у роботі з дітьми, підлітками, батьками і педагогами.

Завдання:

формування у здобувачів знань про сучасні підходи до розуміння агресії, агресивності та агресивної поведінки; ознайомлення з основними теоріями агресії, чинниками її виникнення та механізмами прояву в освітньому середовищі; засвоєння наукових уявлень про вікові, індивідуальні, гендерні, соціально-психологічні та нейропсихологічні особливості агресивної поведінки; розкриття ролі сім'ї, педагогів, стилю взаємодії дорослих і освітнього середовища у формуванні та підтриманні агресії; формування вмінь розпізнавати різні форми агресії, ворожості, булінгу, саморуйнівної та деструктивної поведінки; оволодіння навичками психодіагностики агресивності за допомогою спостереження, опитувальників, проєктивних і скринінгових методик; формування навичок добору й методично грамотного використання профілактичних, корекційних, розвивальних та кризових інтервенцій у роботі з агресивною поведінкою; розвиток умінь будувати конструктивну взаємодію з агресивною дитиною, підлітком, батьками та педагогами; оволодіння способами навчання дітей і підлітків прийнятним формам вираження гніву, розвитку саморегуляції, емпатії, комунікативних умінь і навичок захисту особистих кордонів без деструктивної агресії; формування професійної готовності до безпечної, етичної та доцільної роботи з проявами агресії в освітньому середовищі.

Зміст курсу:

Змістовий модуль 1. Теорія агресивності.

Тема 1. Вступ до психології агресивності.

Поняття про агресію, агресивність та агресивну поведінку. Компоненти агресивної поведінки. Типологія агресивної поведінки. Фактори формування агресивної поведінки. Регуляція агресивної поведінки. Психологічні особливості прояву агресії.

Тема 2. Передумови та причини виникнення агресії.

Формування агресивної поведінки. Детермінанти прояву агресії. Основні теорії агресивності. Теорія потягів. Теорія фрустрації. Теорія соціального научіння. Мотиваційна теорія. Позитивні, негативні та амбівалентні функції агресії. Чинники агресії. Психотравма як причина агресії. Соціально-психологічні передумови агресивності. Механізми соціального научіння. Паталогічні форми агресивної поведінки. Причини агресії в сфері освіти. Агресія педагогів. Агресія учнів по відношенню до вчителів.

Змістовий модуль 2. Нейропсихологічні особливості агресії в дитячому віці.

Тема 3. Нейропсихологічні основи агресії в дитячому віці

Теоретичні основи нейропсихологічного розуміння агресії в дитячому віці. Первинна агресія дітей до п'яти років як протоагресія та її значення в розвитку дитини. Вікові

особливості становлення емоційної та поведінкової регуляції. Модель «триєдиного мозку» П. МакЛіна як підхід до пояснення агресивних реакцій. Співвідношення емоційного, вольового та поведінкового компонентів агресивності. Нейропсихологічні передумови дитячої імпульсивності, труднощів гальмування, емоційного вибуху та недостатньої довільної регуляції поведінки.

Тема 4. Мозкові механізми агресії та нейропсихологічні порушення, пов'язані з її проявами

Нейронні структури головного мозку, що забезпечують емоційний, вольовий і поведінковий компоненти агресивності. Роль префронтальної кори, передньої цингулярної кори, мигдалеподібного тіла, гіпоталамуса, поясної звивини та нейроендокринних чинників, зокрема кортизолу, у виникненні та проявах агресії. Особливості функціонування цих структур у дитячому віці. Агресивність як первинний дефект при порушенні функцій окремих мозкових структур. Агресивність як вторинний дефект при гностичних і мнестичних розладах, недостатності інтелекту, комунікативних труднощах і дезадаптації. Агресія як третинний симптом унаслідок негативної компенсаторної перебудови функціонування мозку за принципом патологічного гомеостазу та адикції.

Змістовий модуль 3. Вікові особливості агресії.

Тема 5. Вікові особливості агресії.

Агресія у немовляти. Агресія в ранньому віці. Агресія в дошкільному віці. Агресія молодшого школяра. Агресія у підлітків. Причини й особливості дитячого та підліткового гніву: функціональна незрілість регуляції емоцій; дуже висока стомлюваність і залежність від фізичного стану; брак слів для вираження почуттів. Обставини, в яких виникає гнів у дітей: небезпека, втрати, біль, відображення поведінки дорослих, медичні проблеми. Обставини, за яких дитині потрібна злість: сигнал про неблагополуччя; самооборона; енергія досягнень; відстоювання кордонів; самовираження.

Тема 6. Індивідуальні варіанти дитячої агресії. Агресія при дезонтогенезі.

Індивідуальні варіанти дитячої агресії: імпульсивно-демонстративний варіант, нормативно-інструментальний, цілеспрямовано-ворожий. Робота педагогів з дітьми, що мають різні види агресії (захисна, деструктивна, демонстративна, компенсаторна, нігілістична). Агресія при дезонтогенезі. Особливості та причини виникнення агресії при дезонтогенезі. Агресія як прояв потягу (потреба завдати болю). Агресія як форма захисту. Агресія як примітивний засіб взаємодії з оточенням. Агресія як інтуїтивний метод розрядження напруги.

Змістовий модуль 4. Стать, гендер і соціокультурні чинники агресивної поведінки. Булінг, вандалізм та саморуйнівна поведінка серед підлітків.

Тема 7. Стать, гендер і соціокультурні чинники агресивної поведінки

Вікові особливості проявів агресії у дітей та підлітків з урахуванням статевих, гендерних і соціокультурних чинників. Агресія в контексті гендерної соціалізації, очікувань, стилів виховання і моделей взаємодії в сім'ї та освітньому середовищі. Хлопці та дівчата, чоловіки й жінки як можливі суб'єкти й об'єкти агресії в різних формах взаємодії: фізичній, вербальній, непрямій, символічній, цифровій. Біологічні та соціальні пояснення відмінностей у проявах агресії: можливості й обмеження відповідних підходів. Етичні ризики стереотипізації та стигматизації при інтерпретації статевих і гендерних відмінностей. Принципи недискримінаційного й гендерно чутливого підходу в профілактиці, діагностиці та корекції агресивної поведінки в освітньому середовищі.

Тема 8. Булінг, вандалізм та саморуйнівна поведінка серед підлітків.

Організації профілактичної роботи з дітьми та підлітками, схильними до агресії. Профілактика саморуйнівної поведінки у дітей і підлітків в досвіді роботи телефону довіри. Досвід підвищення кваліфікації персоналу дитячих будинків, що працюють з дітьми і підлітками, схильними до агресивної поведінки. Активні методи роботи з агресивними дітьми і підлітками, які використовуються у різних типах спеціалізованих установ. Профілактика агресії в дитячих установах. Вандалізм як форма деструктивної поведінки

Змістовий модуль 5. Методи вивчення агресії.

Тема 9. Діагностичні критерії агресивності.

Характерологічні особливості агресивних дітей. Діагностичні критерії агресивності для дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку. Діагностичні критерії агресивності для дітей середнього шкільного віку і підлітків. Методи діагностики агресивності. Дослідження агресії методом спостереження. Технологія проведення структурованого спостереження. Можливості лабораторного експерименту у вивченні агресії. Дослідження проявів агресії і насильства за допомогою методу опитування. Характеристика проєктивних методик призначених для дослідження агресії.

Тема 10. Методики діагностики агресивності.

Експрес-діагностика агресивних станів дітей і підлітків. Опитувальники Опитувальник (Опитувальник Баса-Дарки. «Ауто - і гетероагресія». Методика А. Асингера «Діагностика схильності до агресивної поведінки». Методика «Конфліктна особистість». Методика «Особистісна агресивність і конфліктність». Діагностика ворожості за шкалою Кука—Медлей. Самооцінка рівня агресивності і латентного екстремізму). Проєктивні методики (Тест руки Вагнера "Hand Test", "ДДЧ", "Неіснуюча тварина", "Кактус"). Опитувальник діагностики насильства і булінга в школі. Анкети для батьків.

Змістовий модуль 6. Роль родини та педагогів в появі агресивності у дітей.

Тема 11. Роль сім'ї у формуванні моделі агресивної поведінки дітей.

Умови засвоєння агресивної поведінки. Фактори, що сприяють становленню дитячої агресивності в сім'ї. Становлення агресивної поведінки в родині. Біологічні теорії агресивної поведінки людини. Роль спадкового чинника у формуванні агресивної поведінки людини. Аномалії, викликані статевими хромосомами. Гормони та агресивна поведінка. Сімейна терапія дітей та підлітків, схильних до агресії. Негативні фактори сімейного виховання. Особливості родин агресивних дітей. Технологія сімейної терапії дітей та підлітків, схильних до агресії.

Тема 12. Робота психолога з батьками і педагогами.

Фактори виховання і стилю спілкування дорослих, які сприяють агресивній поведінці дітей. Конфліктна взаємодія дорослих і дітей як основа агресивної поведінки. Прийоми ефективного конструктивної взаємодії з агресивними дітьми. Оволодіння мовою «Я-висловлювання» («Я-повідомлення»). Розвиток навичок активного слухання». Позитивні наміри дитини у фокусі уваги дорослих. Прийоми саморегуляції емоційного стану. Встановлення «меж дозволеного». Алгоритм емоційного діалогу з дитиною. Алгоритм надання розвивального зворотного зв'язку дитині у проблемній ситуації.

Змістовий модуль 7. Психологічна корекція агресивної поведінки дітей.

Тема 13. Особливості індивідуальної психокорекції агресивності.

Напрямки психокорекції агресивних форм поведінки. Організація індивідуальної психокорекційної роботи: принципи, алгоритм. Етапи раціональної психокорекції агресивної поведінки. Усвідомлення неконструктивності агресивної поведінки. Формування нових

стереотипів поведінки. Стимування наростання агресії. Застосування малюнкових технік. Ігрова терапія агресивності.

Тема 14. Психокорекція агресії дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Екстрене втручання при агресивних проявах.

Основні напрямки корекційної роботи. Принципи корекційної роботи. Корекційна робота, спрямована на навчання дитини прийнятним способом вираження гніву, а також на усвідомлення негативної ситуації в цілому. Психологічні методи, прийоми, вправи, спрямовані на навчання дітей навичкам контролю та управління власним гнівом (навички саморегуляції). Корекційна робота, спрямована на навчання дитини конструктивних поведінкових реакцій у проблемній ситуації. Відпрацювання навичок конструктивної поведінки через рольову гру. Ігри, спрямовані на формування позитивних навичок спілкування, конструктивних елементів поведінки. Формування усвідомлення свого внутрішнього світу, а також почуттів інших людей, розвиток емпатії. Розвиток позитивної самооцінки. Особливості екстреного втручання, спрямованого на зменшення або уникнення агресивної поведінки дітей в конфліктних ситуаціях. Правила екстреного втручання в конфліктній ситуації між дітьми.

Змістовний модуль 8. Техніки роботи з дитячою агресією.

Тема 15. Способи, які допомагають дітям справлятися з гнівом.

Стратегії управління гнівом для дітей: звільнення від гніву, стримування гніву, зниження рівня прояву гніву, правила вираження гніву, конструктивні способи управління гнівом. Правила обговорення з дітьми їхнього почуття гніву. Робота з гнівом дитини за Вайлет Оклендер: розмова про гнів; нові засоби вираження гніву (усвідомлення, прийняття, вибор способу вираження гніву); розкриття заблокованих емоцій. Дії дорослого при агресії, як способі опанування стресом та страхами: «легалізація» злості; вибір безпечних шляхів вираження гніву. Дії дорослого при агресії дитини у взаємодії: з'ясування причин; встановлення психологічних кордонів; з'ясування потреб, які не задовольняються; балансування негативних емоцій позитивними.

Тема 16. Техніки роботи з дитячою агресією.

Арттерапевтичні, ігрові, проєктивні та тілесно-регуляційні техніки у роботі з дитячою агресією (наприклад, «Вулкан», «Інтерв'ю з гнівом», «Хто ким є, коли сердиться», «Активна аплікація», «Тілопротектор», «Іжачок», «Роботи»). Символізація та безпечне вираження гніву (наприклад, «Вулкан», «Битва в киселі», «Джебериш»). Розвиток емоційного усвідомлення, вербалізації почуттів і навичок саморегуляції (наприклад, «Інтерв'ю з гнівом», «Драбиною агресії вниз», «М'язове розслаблення»). Формування психологічних меж, відповідальності за вчинок і конструктивних способів поведінки в конфлікті (наприклад, «Ти хороший, а вчинок – ні», «Інша частина тебе», «Тілопротектор»).

Змістовний модуль 9. Техніки та прийоми роботи з агресією підлітків та дорослих.

Тема 17. Техніки відреагування і позитивної трансформації накопиченої агресії.

Техніки управління рівнем агресії.

Відреагування і позитивна трансформація накопиченої агресії. Важливість тілесної реакції. Тілесний тест «Ресурсний канал». Робота з жестами і рухами. Метод «Приборкання внутрішнього звіра». Методика роботи з метафоричними асоціативними картинками «Натяк на несвідоме». Агресивна енергетика як ресурс. Розповідь і танець від імені природних явищ.

Управління рівнем агресії. Когнітивне правило: «магічне» питання. 14 способів знизити агресію Листок гніву. «Агресивна рука». Техніка «Посмішка Будди». Вправа «Крок вперед – звір, крок назад – людина». Техніка «фокусування» (інструментальна агресія). Техніка «Дихання соломинкою». Методика «Управління рівнем агресії».

Тема 18. Техніки профілактики деструктивної агресії. Дозвіл на злість. Захист особистих кордонів без агресії. Формування асертивної поведінки.

Профілактика деструктивної агресії як розвиток емоційної саморегуляції, безпечного вираження злості, конструктивного розв'язання конфліктів і ненасильницької взаємодії. Чинники накопичення агресивної напруги, роль фрустрації, порушення меж, дезадаптивних комунікативних патернів і соціальних сценаріїв взаємодії. Драматичний трикутник Картмана як модель неефективної міжособистісної взаємодії. Вправи на дослідження внутрішніх конфліктних позицій, полярних переживань і потреб. Дозвіл на злість як визнання злості природною емоцією без легітимації деструктивної поведінки. Усвідомлення, вербалізація і безпечне вираження злості, аналіз тригерів, тілесних сигналів і типових способів реагування. Техніки внутрішнього діалогу, проєктивно-образної та уявної роботи зі злістю, регулярного безпечного відреагування емоційної напруги. Психологічні кордони як умова безпечної взаємодії, самоповаги й автономії. Види порушення психологічних кордонів. Конструктивний захист меж через повідомлення про власні потреби, відмову, позначення неприйнятної поведінки і наслідків її продовження. Асертивна поведінка як альтернатива пасивності, агресії та пасивно-агресивному реагуванню. Формування навичок «Я-повідомлення», асертивної відмови, вербалізації незгоди, рольового відпрацювання захисту меж, смислового переосмислення конфлікту та побудови конструктивної відповіді.

Змістовий модуль 6. Психокорекція міжособистісних відносин в контексті роботи з агресією.

Тема 19. Формування доброзичливого ставлення у дошкільників та молодших школярів до однолітків.

Особливості дітей з проблемними формами ставлення до однолітків. Психолого-педагогічні принципи виховання міжособистісних взаємин дітей дошкільного віку. Логіка побудови корекційно-розвивальної програми, спрямованої на формування доброзичливих взаємин у дошкільників. Ігри, спрямовані на невербальну взаємодію між дітьми. Їх роль у формуванні конструктивних взаємин між дітьми. Формування здатності дітей звертати увагу на інших однолітків. Ігри та вправи. Ігри та вправи, які формують здатність дітей підпорядковувати власну поведінку з поведінкою інших дітей. Ігри, спрямовані на переживання спільних емоцій. Ігри, які спонукають дітей проявляти взаємодопомогу, виявляти доброзичливе ставлення один до одного. Особливості корекції сфери міжособистісних відносин молодших школярів. Групова гра як найбільш адекватна форма корекції міжособистісних відносин дітей молодшого шкільного віку.

Тема 20. Корекція сфери міжособистісних взаємин підлітків та юнаків.

Робота з лідерським потенціалом в групі. Роль психолога у подоланні конфліктних ситуацій. Вправи та ігри, спрямовані на розвиток навичок ефективного спілкування та взаємодії між підлітками та юнаками. Вправи-ігри, спрямовані на згуртованість групи. Великі ігри, спрямовані на розвиток навичок групової та міжособистісної взаємодії. Особливості розвитку навичок міжстатевої взаємодії у підлітків. Вправи на розвиток статево рольової ідентичності, уявлень про взаємини з протилежною статтю.

Методи навчання:

Освітній процес відбувається за змішаним навчанням та (або) з використанням технологій дистанційного навчання на базі освітніх дистанційних платформ та сервісів, для яких можна використовувати Moodle, Zoom, будь-які додатки від Google.

Використовуються лекції із застосуванням мультимедійних технологій, пояснювально-ілюстративний метод, метод проблемного викладу, психоедукація, сократівська бесіда,

«воронка питань», «вертикальне поглиблення», метод контрастів, кейс-метод, аналіз і розбір практичних ситуацій, моделювання професійних випадків, групова дискусія, робота в парах і малих групах, метод «акваріум», метод «прес», рофт, створення ментальних карт, гронування, скрайбінг, інтелектуальні розминки, portfolio.

Використовуються методи спостереження та аналізу проявів агресивної поведінки, аналізу кейсів дитячої, підліткової та педагогічної агресії, моделювання діалогів із дитиною, підлітком, батьками та педагогами, відпрацювання алгоритмів екстреного втручання у конфліктних ситуаціях, аналізу комунікативних помилок дорослих, демонстрація та відпрацювання технік роботи з гнівом, агресією, межами та саморегуляцією, вправи на розвиток навичок емоційного усвідомлення, вербалізації почуттів, активного слухання, «Я-повідомлень», асертивної поведінки й конструктивного зворотного зв'язку, рольові ігри, проєктивні, арттерапевтичні, ігрові та тілесно-регуляційні вправи, добір і адаптація психодіагностичних та психокорекційних методик для різних вікових груп, розроблення міні-протоколів профілактичної, корекційної та просвітницької роботи, а також супервізійне обговорення виконаних практичних завдань.

Політика курсу (особливості проведення навчальних занять):

Специфікою викладання дисципліни є інтеграція теоретичного, практичного та професійно-прикладного компонентів. Лекційні заняття будуються за логікою поетапного занурення в тему: на початку актуалізується проблема агресії в освітньому середовищі через аналіз типових ситуацій, кейсів або запитань професійної практики; далі подається теоретичний блок із психолого-педагогічним, віковим, нейропсихологічним і методичним опрацюванням теми; після цього пропонуються приклади діагностичних, профілактичних, корекційних або просвітницьких інтервенцій, що дають змогу безпосередньо пов'язати теоретичні положення з майбутньою професійною діяльністю здобувачів вищої освіти.

Семінарські заняття мають комбіновану теоретико-практичну структуру і передбачають не лише обговорення понять, моделей, причин, механізмів і форм агресивної поведінки, а й обов'язкове практичне відпрацювання способів професійної взаємодії з дітьми, підлітками, батьками та педагогами. У межах семінарів застосовуються аналіз кейсів, спостереження за поведінковими проявами агресії, моделювання діалогів і конфліктних ситуацій, відпрацювання навичок активного слухання, «Я-повідомлень», конструктивного зворотного зв'язку, асертивної поведінки, захисту психологічних кордонів без агресії, добору психодіагностичних методик, а також технік профілактики, корекції та безпечного реагування на агресивну поведінку.

Самостійна робота та індивідуально-дослідна робота спрямовані на поєднання теоретичного аналізу з практичним опрацюванням матеріалу. Вони включають аналіз наукових джерел, характеристику теорій агресії, порівняння підходів до профілактики й психокорекції агресивної поведінки, добір та аналіз психодіагностичного інструментарію, розроблення фрагментів корекційних і профілактичних занять, створення рекомендацій для батьків і педагогів, підготовку кейс-аналізів, міні-протоколів взаємодії та практико-орієнтованих матеріалів для роботи в освітньому середовищі.

Курс передбачає обов'язкове відвідування лекції та семінарських занять або їх відпрацювання у формі співбесіди. Завдання для самостійної роботи є обов'язковими для виконання. Вони може бути як у складі групи, так і індивідуальними.

Усі учасники освітнього процесу мають дотримуватися академічної доброчесності. Плагіат у виконаних роботах не допускається. Будь-який запозичений матеріал має супроводжуватися посиланням на першоджерело.

Використання ШІ під час виконання освітніх завдань здобувачами регулюються тезами щодо політики БДПУ у використанні ШІ в освітньому процесі (визначено засіданням методичної ради університету 17.10.2024, протокол № 2).

У процесі вивчення освітньої компоненти «Загальна психологія» дозволяється використання інструментів штучного інтелекту (ШІ) (зокрема ChatGPT, Copilot, Perplexity, Gemini та ін.) з навчальною метою – для пошуку наукової інформації, формулювання запитань, підготовки презентацій, створення інтерактивних матеріалів (Kahoot, Quizizz, LearningApps тощо), а також для рефлексії та самоосвіти.

Разом із тим, використання ШІ має відповідати принципам академічної доброчесності: результати, створені за допомогою ШІ, повинні бути критично осмислені, перевірені та адаптовані студентом; забороняється видавати відповіді або тексти, згенеровані ШІ, за власні без належного опрацювання; у письмових роботах рекомендується вказувати факт використання ШІ (за потреби – у примітці або списку джерел).

Викладач може використовувати інструменти ШІ для розроблення навчальних і діагностичних матеріалів, створення інтерактивних завдань, тестів, візуалізацій, а також для індивідуалізації навчального процесу та підтримки студентів у дистанційному форматі.

Технічне й програмне забезпечення/обладнання, наочність:

презентації, відеофрагменти; музичний супровід для практичних занять; електронні бланки для тілесної рефлексії, аналізу рухових патернів, побудови міні-протоколів занять

Система оцінювання та вимоги:

Поточний та семестровий контроль за умов змішаного навчання та (або) з використанням технологій дистанційного навчання може проводитися на базі освітніх дистанційних платформ та сервісів, для яких можна використовувати Moodle, Zoom, додатки від Google.

Форми оцінювання: усне та письмове опитування, експрес-контроль, виступи здобувачів вищої освіти під час обговорення питань, тестування, розв'язування ситуативних задач.

Критерії оцінювання: повнота, усвідомленість, логічність знань; вільне володіння матеріалом; глибина та всебічність розкриття змісту теоретичних питань та практичних завдань; рівень виявлення аналітичних вмінь, вмінь обґрунтувати основні положення викладеного матеріалу; самостійність та аргументованість відповідей; обґрунтованість висновків; вміння бачити прикладний аспект (практичне застосування) знань, що висвітлюються, та вміння застосовувати теоретичні знання під час вирішення практичних ситуацій.

Загальна кількість балів за опанований курс.

До балів, які здобувачі освіти отримують під час поточного контролю (максимальна кількість балів - 50) додаються бали за результатами екзамену (максимальна кількість балів - 50). Всього здобувачі можуть отримати 100 балів.

Бали за поточний контроль для денної форми навчання.

Загальну суму балів за поточний контроль, самостійну роботу та індивідуально-дослідну роботу поділяємо на кількість кредитів (5): робота на практичних заняттях (13 тем × 5 балів = 65 балів); самостійно опановані теми практичних занять (7 тем × 5 балів = 35 балів); самостійна робота (20 тем × 5 балів = 100 балів); індивідуально-дослідна робота (10 завдань × 5 балів = 50 балів). Загальна сума становить 250 балів, що при поділі на 5 кредитів дорівнює 50 балам. Всього здобувач може отримати 50 балів.

Бали за поточний контроль для заочної форми навчання (402ДО-з)

Загальну суму балів за поточний контроль, самостійну роботу та індивідуально-дослідну роботу поділяємо на кількість кредитів (5): робота на практичних заняттях (10 тем × 5 балів = 50 балів); самостійно опановані теми практичних занять (10 тем × 5 балів = 50 балів); самостійна робота (20 тем × 5 балів = 100 балів); індивідуально-дослідна робота (10 завдань × 5 балів = 50 балів). Загальна сума становить 250 балів, що при поділі на 5 кредитів дорівнює 50 балам. Всього здобувач може отримати 50 балів.

Бали за поточний контроль для заочної форми навчання (202ДО-з).

Загальну суму балів за поточний контроль, самостійну роботу та індивідуально-дослідну роботу поділяємо на кількість кредитів (5): робота на практичних заняттях (5 тем × 5 балів = 25 балів); самостійно опановані теми практичних занять (15 тем × 5 балів = 75 балів); самостійна робота (20 тем × 5 балів = 100 балів); індивідуально-дослідна робота (10 завдань × 5 балів = 50 балів). Загальна сума становить 250 балів, що при поділі на 5 кредитів дорівнює 50 балам. Всього здобувач може отримати 50 балів.

Бали за залік для денної та заочної форми навчання.

Залік проходить в усній формі за питаннями (60 питань). Максимальна кількість балів – 25. До результату відповідей за питаннями додаються бали за оформлення та презентацію індивідуально-дослідного завдання (максимальна кількість балів - 25)

Критеріями оцінювання під час заліку є:

№	Критерій оцінювання	Зміст критерію	Макс. бал
1	Теоретична підготовка	Оцінюється повнота, правильність і усвідомленість знань з основних тем курсу: понять, підходів, теорій, чинників, механізмів і форм агресії, вікових, нейропсихологічних, соціально-психологічних та педагогічних особливостей агресивної поведінки, а також шляхів її профілактики, діагностики і корекції. Враховується логічність, послідовність і наукова коректність відповіді.	10
2	Аналіз агресивної поведінки в освітньому середовищі	Оцінюється вміння аналізувати прояви агресивної поведінки дітей і підлітків, визначати можливі причини, умови виникнення, вікові та індивідуальні особливості, роль сім'ї, педагогів і освітнього середовища у формуванні та підтриманні агресії. Враховується здатність пов'язувати практичні ситуації з теоретичними положеннями курсу.	10
3	Добір і обґрунтування методів діагностики та корекції	Оцінюється вміння доцільно добирати методи психодіагностики, профілактики і психокорекції агресивної поведінки відповідно до віку дитини, типу агресії, змісту проблемної ситуації та умов освітнього середовища. Враховується здатність пояснити, чому саме ці методи, техніки чи форми роботи є доречними, які завдання вони вирішують і які мають обмеження.	10
4	Практична	Оцінюється вміння пропонувати конкретні алгоритми	10

	орієнтація відповіді	професійної взаємодії з дитиною, підлітком, батьками та педагогами; формулювати рекомендації, приклади профілактичних, просвітницьких або корекційних заходів; застосовувати навички конструктивного зворотного зв'язку, активного слухання, «Я-повідомлень», асертивної поведінки та безпечного реагування на агресивні прояви.	
5	Професійна аргументація, рефлексія і педагогічна доцільність	Оцінюється здатність обґрунтовувати власні висновки, формулювати професійну позицію, бачити межі застосування обраних методів, урахувати принципи етичності, безпеки, недискримінаційності та педагогічної доцільності у роботі з агресивною поведінкою в освітньому середовищі.	10

За підсумками навчання здобувач вищої освіти може отримати 100 балів.

Відповідність підсумкових рейтингових оцінок у балах оцінкам за шкалою ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка шкалою ЄКТС для всіх видів підсумкового контролю
90-100	A
78-89	B
65-77	C
58-64	D
50-57	E
35-49	FX (з можливістю повторного складання)
1-34	F (з обов'язковим повторним вивченням ОК)

Список рекомендованих джерел

Основні:

1. Гапоненко Л.О. Рефлексія як умова розвитку особистості. Монографія. Дніпропетровськ. : Пороги, 2009, 175 с.
2. Дроздов О. Ю. Проблеми агресивної поведінки особистості: навч. посібник. Чернігів, 2000. 156 с.
3. Лобанова А.С., Калашникова Л.В. Соціально-психологічні аспекти роботи з підлітками, схильними до девіації: навчальний посібник. Кропивницький : Каравелла. 2012. 368 с.
4. Мовчан П. Алгоритми вияву агресії. Київ : Віче, 2003. 27 с.
5. Томчук С. М., Томчук М. І. Психологія тривоги, страху та агресії особистості в освітньому процесі : монографія. Вінниця : КВНЗ «ВАНУ», 2018. 200 с. ISBN 978-617-7295-09-8.

Додаткові:

1. Агресія. Анексія. Конфлікт. Соціально-педагогічна та психологічна відповідь на виклики для дітей : методичні рекомендації для педагогів дошкільних навчальних закладів. Київ : Агентство «Україна», 2016. 100 с.

2. Емоційний розвиток дитини. Збірник психол. тестів, програми тренінгу емоційної зрілості, тренув. вправи для дітей дошк., мол. шкіл. та підл. Віку / упоряд. С. Максименко та ін.. К. : СПДФО О.П. Главняк : Мікрос. СВС, 2004. 111 с.
3. Збірник практичних матеріалів для роботи з кривдниками : методичний посібник для фахівців, які впроваджують Типову програму для кривдників / авт.-упоряд. О. Степанюк, О. Мельниченко. Київ, 2020. 132 с. ISBN 978-617-7627-33-2.
4. Карпенко З. С. Експресивна психотехніка для дітей. К.,1997. 96 с.
5. Кононко О. Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника (системний підхід). К. : Стилос, 2000. 336 с.
6. Павелків В. Р. Психологічні засоби корекції міжособистісних стосунків у підлітків з агресивною поведінкою. дис. канд. псих. наук 19.00.07 / Інститут психології імені Г.С. Костюка. Київ, 2006. Diss. ВР Павелків, 2006. 277 с.
7. Павелків Р. В. Розвиток моральної свідомості та самосвідомості у дитячому віці. Рівне, 2004. 248 с.
8. Подолання агресивної поведінки : методичний посібник до пробаційної програми для дорослих. / авт.-упоряд. Л. Мельник, К. Пуха, Т. Журавель. Київ, 2019. 154 с. ISBN 978-617-7402-36-6.
9. Подолання агресивної поведінки : тренінгова програма для неповнолітніх / авт.-упоряд. Л. Мельник, К. Пуха, Т. Журавель. Київ, 2018. 139 с.
10. Протидія булінгу в закладі освіти: системний підхід : методичний посібник / В. Л. Андрєєнкова, В. О. Мельничук, О. А. Калашник. Київ : ТОВ «Агентство «Україна», 2019. 132 с. ISBN 978-966-137-122-3.
11. Психологія девіантної поведінки : навчальний посібник / уклад. О. Д. Сафін, С. П. Байда. Умань : ВПЦ «Візаві», 2019. 197 с.
12. Психологія суїциду : посібник / за ред. В. П. Москальця. К. : Академвидав, 2004. 288 с.
13. Психолого-педагогічна робота з дітьми, схильними до прояву девіантної, делінквентної поведінки (з досвіду роботи спеціалістів психологічної служби системи освіти України) [Електронний ресурс] / авт. кол.: О. П. Абухажар, Н. М. Акімова, В. В. Білецька та ін. ; упоряд. В. Г. Панок, Ю. А. Луценко. Київ : Український НМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2014. 1 електрон. опт. диск (CD-ROM). ISBN 978-617-7118-10-6.

Інформаційні ресурси:

1. Електронний Курс в Moodle за посиланням <https://edu.bdpu.org/course/view.php?id=968>
2. <https://kalamar.ua/jak-dopomogti-ditini-vporatisja-z-gnivom-i-zlistju-knigi-vpravi-ta-igri/>
3. <https://childdevelop.com.ua/articles/upbring/2487/>
4. <https://www.facebook.com/dytyachyipsyolog>
5. <https://ispp.org.ua/2020/04/21/yak-zrozumiti-i-priborkati-agresiyu/>